

УДК 376.018.1:616.28-008.13/.14

А. Б. Рудих

магістрант спеціальності
Спеціальна освіта
(Логопедія. Спеціальна психологія)

Л. В. Мороз

кандидат педагогічних наук, доцент,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ В ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ВАДАМИ СЛУХУ В УМОВАХ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

У статті розглядаються теоретичні основи розвитку мовлення у дітей із вадами слуху в умовах сімейного виховання. Висвітлено основні методики розвитку і корекції мовлення, а також форми педагогічної допомоги. Звертається увага на основні задачі і цілі, які мають реалізувати батьки дітей із порушенням слуху.

В статье рассматриваются теоретические основы развития речи у детей с нарушениями слуха в условиях семейного воспитания. Раскрыты основные методики развития и коррекции речи, а также формы педагогической помощи. Обращается внимание на основные задачи и цели, которые должны реализовать родители детей с нарушением слуха.

The article deals with the theoretical bases of speech development in children with hearing impairment in the conditions of family upbringing. The main methods of development and speech correction, as well as forms of pedagogical assistance are highlighted. Attention is drawn to the main goals and objectives that parents must implement.

Ключові слова: батьки, сімейне виховання, дитина з порушеннями слуху, корекція, мовлення.

Ключевые слова: родители, семейное воспитание, ребенок с нарушением слуха, коррекция, речь.

Keywords: parents, family, child with a hearing defect, correction, speech.

Постановка проблеми. Народження дитини з вадами слуху в чуючій родині, стає непростим випробуванням для всіх членів сім'ї. Батьки не завжди знають як правильно виховувати і розвивати

дитину і тому таким сім'ям необхідна допомога у виробленні правильної стратегії, що буде найкраще розкривати потенційні можливості дитини.

Проте погляди на роль батьків у розвитку мовлення дитини з вадами слуху не завжди були однозначними, але всі вони сходяться в одному – сім'я є тим природним життєво важливим осередком, який може забезпечити ранній вплив на дитину, створити необхідні умови для її розвитку, що допоможе їй досягти гарних успіхів у різних сферах життєдіяльності.

Актуальність дослідження зумовлена недостатністю висвітлення питання допомогти родинам у подоланні тих суттєвих труднощів, яких зазнають діти з порушеннями слуху в процесі розвитку мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості розвитку, навчання і виховання дітей із порушенням слуху активно досліджувалися такими науковцями у галузі сурдопедагогіки як: Р. Боскіс, А. Гольдберг, О. Дробот, Ж. Жиф, С. Зиков, Е. Іванова, Б. Корсунська, С. Кульбіда, Е. Леонгард, О. Лурія, Л. Нейман, Л. Носкова, Н. Рау, О. Самсонова, М. Семаго, Л. Фомичова, М. Шеремет та інші. Їх наукові доробки висвітлюють досвід абілітації і реабілітації глухих і слабочуючих дітей дошкільного віку в умовах сімейного виховання і навчання. Завдяки дослідженням означених науковців було визначено чинники розвитку мовленнєвих процесів у дітей із вадами слуху в умовах сімейного виховання.

Мета статті – висвітлити особливості розвитку мовлення в дітей із вадами слуху в умовах сімейного виховання.

Виклад основного матеріалу досліджень. Ідею раннього розвитку мовлення і навчання глухих і слабочуючих дітей в умовах сімейного виховання, ще в 30-ті роки 20 ст. почали широко пропагувати Н. Рау, Ф. Рау, В. Флері; пізніше А. Венгер, Г. Виготська, Б. Корсунська. Ці автори розробили методичні рекомендації, користуючись якими батьки зможуть почати роботу з дітьми з перших років життя і проводити її протягом дошкільного періоду, що дасть змогу забезпечити високий рівень їх загального та

мовленнєвого розвитку.

Наразі фахівці вважають за необхідність контролювати слух дитини, особливо в тих сім'ях, де вже є особи з вадами слуху. Також, батьки мають бути ознайомлені з негативними наслідками інфекційних захворювань та прийому ототоксичних препаратів. Контроль за слухом передбачає уважне спостереження за реакціями дитини на звук (Л. Головціц).

Г. Мішина вважає, що початкове обстеження дитини має відбуватися за участю дефектолога, психоневролога, психолога. За результатами обстеження формулюється оцінка рівня розвитку дитини і батькам надаються рекомендації щодо організації подальшого процесу навчання, виховання і розвитку мовлення [6, с. 132].

Батькам дітей із вадами слуху необхідно пояснити важливість раннього початку корекційної роботи. Чим раніше вдасться визначити ступінь порушення слуху дитини (глухота чи туговухість), тим більш точними та конкретними будуть рекомендації щодо її розвитку [4, с. 5]. Ранній початок адекватних корекційних заходів знижує небезпеку тяжкого відставання в розвитку пізнавальної діяльності, спілкуванні, особистісному розвитку і формуванні мовлення в дітей із вадами слуху [2, с. 31].

Г. Тварткїладзе із співавторами [1, с. 16] розробили методичні рекомендації для виявлення дітей із підозрами на зниження слуху, застосування цих доступних методик дозволяє не лише виявляти порушення слуху вже з перших місяців життя дитини, але і своєчасно помітити його прогресування.

Як зазначають в своїх роботах Е. Іванова, І. Королева, Б. Корсунська, Е. Леонгард, Т. Пелимська, Е. Самсонова, Н. Шматко та інші основою інтеграції дитини з вадами слуху в чуюче суспільство є рання реабілітація, що разом із раннім виявом порушення (2-4 міс.), регулярним контролем слуху і заняттями з фахівцями передбачає обов'язкове слухопротезування або (у випадку глухоти) кохлеарної імплантації. Лікар-сурдолог налаштовує слуховий апарат за результатами аудіограми, а вже сурдопедагог під час роботи з дитиною і при

співпраці з батьками перевіряє правильність налаштувань і його ефективність. Під час перших занять педагог разом із батьками викликає у дитини зацікавленість до звуків і намагається викликати у дитини голос, прагнення повторювати мовленнєві звуки, інтонацію. Завдяки цьому дитина починає себе чути, їй стає цікаво, що спонукає до вимови нових звуків [3, с. 75].

Г. Мішина відмічає, що завдяки консультативній допомозі і педагогічному супроводу можна допомогти розвинути мовлення в дитини із вадами слуху, а також запобігти можливим відхиленням у її психічному розвитку [6, с. 130].

Важливим аспектом у розвитку мовлення дитини з вадами слуху є організація мовленнєвого середовища, що передбачає постійне мотивоване спілкування з нею, незалежно від її можливостей сприйняття усного мовлення [2, с. 119].

Т. Тищенко зазначає, що у процесі спілкування відбувається засвоєння нових знань, умінь і навичок, повноцінне навчання і розвиток особистості дитини. Принципове значення має лише одне – фізіологічна потреба в мовленнєвому спілкуванні. Автор вказує: якщо у дитини створити потребу в мовленні, то буде і саме мовлення. Батькам потрібно розвивати у дитини необхідність у мовленнєвому спілкуванні [7, с. 22].

Глухі і слабочуючі діти можуть спілкуватися різними способами: усне та письмове мовлення; жестова та дактильна мова; природні жести. І спосіб їх спілкування залежить від багатьох чинників (Р. Боскіс, В. Жук, І. Королева та інші): від часу виникнення порушення (до або після оволодіння мовленням), від ступеня зниження слуху, від середовища в якому виховується дитина (чуюча або не чуюча родина), від віку слухопротезування або проведення імплантації, вроджених здібностей, часу коли розпочато навчання, наявність супутніх розладів, соматичний стан, мовні традиції тощо.

Б. Корсунська розробила систему розвитку дитини в родині, яку висвітлила в своїй книзі «Виховання глухого дошкільника в сім'ї» [4, с. 11]. Ця система

суттєво відрізнялась від «чисто усного методу», що пропагувався Р.Боскіс, С.Зиковим, Ф.Рау, Н.Сльозиною та іншими, і за мету навчання дитини із вадами слуху визначала не чистоту її вимови, не кількість засвоєних нею слів, а формування і розвиток її особистості. Організація життя і діяльності дитини не має підкорюватися навчанню мовлення. Навчання повинно бути обумовлене інтересами дитини і весь мовленнєвий матеріал, який використовується на заняттях, потрібно добирати виходячи з її актуальних потреб. Батькам необхідно мати ящик куди вони кластимуть предмети, що використовуються на заняттях і час від часу їх змінювати [4, с. 25; 26].

Б.Корсунська широко використовувала письмове мовлення і ранне навчання читанню, займалась нарощуванням пасивного словника, що позитивно впливало на загальний розвиток дитини з вадами слуху. Нею розроблена ієрархія видів мовлення, створена чітка система, що включала усне, письмове і дактильне мовлення, яким мають користуватися педагог, батьки і сама дитина [4, с. 11; 52].

Проте Е.Леонгард наполягає, що розвиток усного і письмового мовлення у дітей із вадами слуху повинен відбуватися без використання жестів чи дактиля. Автор стверджує, що жестова мова не повинна використовуватись у навчанні і розвитку глухих і слабочуючих дітей до моменту оволодіння ними усним і письмовим мовленням, бо це може призвести до розпаду мовлення яке почало формуватися. На думку Е.Леонгард, головну роль у навчанні мовленню дитини з вадами слуху відіграють батьки, а сурдопедагог може тільки підказувати і спрямовувати їхні дії [5, с. 2].

Наразі в наукових колах та серед педагогів-практиків ведеться дискусія щодо використання жестової мови в навчально-виховній та корекційно-розвивальній роботі серед дітей із вадами слуху. Традиційно педагоги дотримуються переконання, що домінуючим засобом навчання і спілкування дітей із вадами слуху є словесна мова, а жестова мова може виступати лише допоміжним засобом (Л.Виготський, Л.Фомічова та

ін.). Деякі вчені (Т.Давиденко, Г.Зайцева та ін.) розглядають жестову мову як домінуючий засіб комунікації та навчання глухих дітей. Інші (Н.Адамюк, Е.Дробот, С.Кульбіда, І.Соколянський та ін.) дотримуються позиції, що найбільш ефективним способом навчання і спілкування дітей із вадами слуху – є паралельне рівноправне використання обох мов (усної і жестової) так званий білінгвальний метод.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, аналіз науково-методичної літератури дає можливість стверджувати, що родина є первинним осередком виявлення та надання допомоги дітям із вадами слуху. Наразі науковці та практики покладають велике значення на ролі сім'ї у розвитку мовлення дитини із вадами слуху. Рано розпочата та правильно організована робота в сім'ї знижує небезпеку тяжкого відставання в розвитку пізнавальної діяльності, спілкуванні, особистісному розвитку і формуванні мовлення в дітей із вадами слуху. Систематична та комплексна робота фахівців з сім'єю повинна бути спрямована на ранній початок, правильну організацію корекційно-розвивальної роботи, консультативну допомогу.

Перспективи подальших розвідок полягають у розробці заходів, спрямованих на надання допомоги сім'ям, які виховують дитину з вадами слуху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Выявление детей с подозрением на снижение слуха (младенческий, ранний, дошкольный и школьный возраст) [Текст]: методические рекомендации / Под ред. Г. А. Таватркиладзе, Н. Д. Шматко // М. : Экзамен, 2004 – 96 с.
2. Головчиц Л. А. Дошкольная сурдопедагогика: Воспитание и обучение дошкольников с нарушениями слуха: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Л. А. Головчиц – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 304 с.
3. Королева И. В. Дети с нарушениями слуха: Книга для родителей и педагогов / И. В. Королева, П. А. Янн – СПб : КАРО, 2011. – 247 с.
4. Корсунская Б. Д. Воспитание глухого дошкольника в семье / Б. Д. Корсунская – М. : Педагогика, 1970. – 123 с.
5. Леонгард Э. И. Развитие речи детей с нарушенным слухом в семье /

- Э. И. Леонгард Е. Г. Самсонова – М-во образования РСФСР. – М. : Просвещение, 1991. – 319 с.
6. Психология семьи и больной ребенок. Учебное пособие: Хрестоматия. – СПб. : Речь, 2007. – 400 с.
7. Тищенко Т. Н. Учим говорить особенного ребенка / Т. Н. Тищенко. – М. : Издательский дом «Регламент», 2009. – 84 с.

УДК 376-056.264-053.4:373.2.091.3

Л. О. Салівон

учитель-логопед,

ДНЗ №26 «Ласкавушка», м. Суми

СЕНД-АРТ ЯК НЕТРАДИЦІЙНИЙ МЕТОД ДІЇ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

У статті розглядаються особливості застосування сенд-арту в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення, та подані рекомендації щодо застосування цього методу на логопедичних заняттях.

В статье рассматриваются особенности применения сенд-арта у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи и даны рекомендации по применению этого метода на логопедических занятиях.

This article tells about the using sand-art by preschool children with general underdevelopment of speech and gives recommendations of using sand-art of the speech therapy lesson.

Ключові слова: загальний недорозвиток мовлення, пісочна анімація, сенд-арт, діти дошкільного віку із ЗНМ, корекційно-логопедична робота.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, песочная анимация, сенд-арт, дети дошкольного возраста с ОНР, коррекционно-логопедическая работа.

Keywords: general underdevelopment of speech, children of preschool age.

Постановка проблеми. Сьогодні педагогічної науки і практики характеризується пошуком нових підходів до організації навчально-виховного процесу, оскільки суспільний розвиток країни вимагає нової, активної, ініціативної і

творчої особистості.

У сучасних умовах діти пізнають комп'ютерні технології одночасно з освоєнням мовлення, це ставить перед сучасним педагогом завдання вдосконалення дидактичних прийомів, методів освітньо-інформаційної роботи.

Діти з вадами мовлення вимагають до себе особливої уваги. Логопед працює не тільки над звуковимовою, але і над більш складними мовленнєвими порушеннями, одне з яких загальний недорозвиток мовлення.

Відомо, що діти із загальним недорозвитком мовлення – це діти з різними складними мовленнєвими розладами, при яких порушуються всі компоненти мовленнєвої системи, що відносяться до звукової і смислової сторони, за нормального слуху й інтелекту [1].

У дітей даної категорії спостерігаються порушення емоційно-вольової сфери та координації рухів, низький розвиток дрібної моторики, супутні руху під час мовлення, нерозвиненість почуття ритму, знижений рівень розвитку вербальної пам'яті, уваги, словесно-логічного мислення.

Сучасні умови дають поштовх до пошуку інноваційних, цікавих і розвиваючих засобів корекційно-логопедичного впливу, які б позитивно впливали на мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. Одним із таких напрямів у логопедичній роботі є використання сенд-арту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз спеціальної психолого-педагогічної літератури дає можливість стверджувати, що методики розвитку мовлення дітей дошкільного віку розробляли вітчизняні педагоги А. Богуш, А. Усова, Є. Тіхеєва, О. Гвоздєв та ін.

Діти з порушеннями мовлення, а серед них діти із ЗНМ, належать до чисельної групи, для якої повноцінне оволодіння усним мовленням – основний шлях особистісного розвитку.

Формуванням концепції «пісочної терапії» здебільшого займалися представники юнгіанської школи.

Т. Грабенко, Н. Дикань, Т. Зінкевич-Євстигнєєва, М. Кисельова, Л. Лебедева, Н. Маковецька, Т. Гречишкіна, А. Коваленко досліджували питання запровад-